

ONZE VERDREVEN BOSCHMIEREN ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ 7

van mijn zwartrugnest 26 afdalenden met een witte stip, 19 April 6, 20 April 4, 22 April 13, 26 April 25, 27 April 30, 29 April 37, 1 Mei 13, 6 Mei 15, 7 Mei 42 en daarna nog 49, samen 260. Tegelijk telde ik telkens op het horloge af het verkeer op dien boom, op het pad erheen en op de 4 andere paden en luisboomen der kolonie. 11 Mei kwamen in 20 minuten 22 zwartruggen den boom af, waarvan 4 van de in April gemerkten (de plaats was verschillend gekozen) en 18 ongemerkten. Ongeveer zoo bleef het ook verder, maar in den volzomer verminderde het aantal gemerkten. Dit kwam door onderlinge belikking van de witte schellakvlek, waarop ik een heele kluit betrapte. In elk geval werden *nimmer* gemerkten op eenig ander pad of op een anderen boom gezien.

De werksters die op luisden 9 M werkten hadden daár hun taak. Iets dergelijks heeft Thijssse al 47 jaar geleden bij de honingbij gevonden (De Lev. Nat. 1e jaarg.).

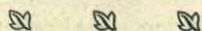
Lab. W. Arntsz-Stichting, den Dolder.

A. STÄRCKE.

TABEL DER NEDERLANDSCHE BOSCHMIEREN.

1. Wijfje met glimmend achterlijf *Formica rufa s. amplo* 2
 Wijfje met dofglanzend achterlijf *F. pratensis* Retz.
 Werkster: afstaande haren op scheen en oog (vergr. minstens 12); de donkere vlek op het vóórborststuk vormt één geheel met die op het middenborststuk.
 Wijfje tusschenbeide zzz. ab. *Thijsssei* Ske.
 Wijfje en werkster donkere kleur ook op schub en achterrug ab. *nigricans* Em.
2. Wijfje en werkster met afstaande haren op scheen en oog, zichtbaar bij vergr. 12. Sub-alpien en boreaal; nog niet bij ons gevonden. (Sommige piniphila kunnen twijfel wekken).
F. rufa rufa Nyl.
 Wijfje hoogstens 2—4 schuin afstaande haren aan de scheen; die op het oog pas zichtbaar bij vergr. 40—100. Kleur varieerend, meest 2 donkere vlekken op het borststuk 3
3. Wijfje grotendeels dof scutellum; werkster geen of weinig haren op borststuk en onder kop *F. rufa polycetena* Foerster.
 Werkster donkerder, kleur v. *pratensis*. ab. *rufo-pratensis* For.
 Wijfje en werkster lichter; oog geheel in de lichte kleur. ab. *Bondroiti* Ske.
 Wijfje geheel glimmend scutellum; werkster veel haren op borststuk en onder kop.
 var. *piniphila* Schenck.
 Donkerder, kleur v. *pratensis*. ab. *pratensoides* For.
 Lichter, oog geheel in de lichte kleur ab. *rufo-truncicola* Wasm.

Vele nesten zijn gemengd. De wijfjes zijn door de glimmende voorhoofdsdriehoek — het kleine driehoekje onmiddellijk achter het monddeksel — dadelijk te onderscheiden van de even groote wijfjes der rufibarbis-groep. De mannetjes zijn geheel zwart op de pooten enz. na, en zonder veel materiaal niet verder te onderscheiden.

HET ORANJEPLAATJE. (Teekeningen van de Schrijver)

Benoorden de Sloedam, tussen de eilanden Zuid-Beveland en Walcheren in, ligt een stukje aan de zee prijsgegeven cultuurland, in de volksmond het Oranjeplaatje genaamd. Het is een overschot van twee verdronken poldertjes: de Bastiaan de Langepolder en de Calandpolder, plus hun omgeving van vrij uitge-

strekke slikken en schorren, alles betrekkelijk hoog liggend t.o.v. het gemiddeld hoogwaterpeil, zodat het gebied zelden totaal wordt overstroomd. Hierdoor treffen we er een rijke begroeiing aan, en een sterk ontwikkeld vogelleven. Voor de Zeeuwse natuurvrienden is het dan ook terecht een vermaard excursieoord, en wanneer u op uw uitstapjes in Zeeland komt, moogt u zeker een bezoek aan dit terrein niet overslaan. Aangezien u, bij zo'n eerste bezoek stellig niet zult ontkomen aan het mysterieuze waas dat over de verdronken polders ligt en getroffen zult worden door het zien van allerlei overblijfselen uit die voorbije tijd, waardoor uw nieuwsgierigheid

Foto Fotorana.

Fig. 1. De Schorre, blauw van de Lamsvoeren.

wordt gewekt, wil ik u eerst een zeer vluchtige schets van de geschiedenis van de beide polders geven ¹⁾.

Op oude kaarten van ± 1750 vinden we al een zandplaat in het Noordelijke Sloe getekend, en wel tussen de eilanden Walcheren en Wolphaartsdijk. Na enige plaatsveranderingen kwam deze plaat tenslotte voor de mond van de Schengen te liggen, en reeds in het begin van de 19de eeuw had hij een dusdanige hoogte gekregen, dat er zich planten op vestigden, en men van een schor kon spreken. Het schor had toen

1) Met oprechte dank aan den heer F. P. Polderdijk voor inzage van zijn belangwekkende studie: De Oranjeplaat en de Bastiaan de Lange- en Calandpolder (1932, niet in den handel).

een oppervlakte van een kleine 60 ha, de hele plaat was 400 ha groot. Deze plaat, als opwas midden in het vaarwater ontstaan, werd in 1846 door een ondernemend aannemer uit Middelburg van het Rijk gekocht, en in hetzelfde jaar werd concessie gegeven tot bedijken van het rijpe schor. De bedijkingswerkzaamheden waren in December 1847 voltooid, en het nieuw ontstane poldertje, dat als een eiland in de vaargeul dreef, werd genoemd naar den Veersen admiraal Sebastiaan de Lange, die zich in 1572, als een waardig voorganger van Van Speyk, met vriend en vijand in de lucht had laten vliegen, toen hij door de Spanjaarden werd geënterd op de Lemmer; de plaats, waar nu het poldertje lag.

Na veel geharrewar tussen de omringende gemeenten over de vraag, bij welke het poldertje zou worden ingedijkt, werd tenslotte besloten (in 1877 pas definitief!) het in te delen bij Arnemuiden, als zijnde dat het gemakkelijkst te bereiken voor de toekomstige bewoners.

Dwars door het poldertje werd een weg aangelegd, in het Oosten maakte men een haventje en een losplaats, en er kwamen acht arbeiderswoningen en een grote landbouwschuur te staan. Van zuid naar oost, liep een brede kreek met vlakke oevers, die allengs goede weidegronden werden, door het land, terwijl de polder overigens uit beste kleigrond bestond. Hij was ruim 67 ha groot. Aan de oostzijde van de nieuwe polder groeiden de schorren gestadig aan, en een nieuwe concessie tot bedijken werd aangevraagd. De oorspronkelijke eigenaars verkochten het gebied, en voor den nieuwen eigenaar begonnen al dadelijk de rampen. Tijdens het bedijken al tienduizenden guldens stormscha. Toen de nieuwe polder bedijkt was in 1858, mislukte direct de koolzaadoogst, en vele kavels bleken zo zandig, dat er het best maar rogge kon worden verbouwd. De polder was ruim 63 ha groot, en werd genoemd naar den toenmaligen hoofd-ingenieur van Waterstaat, den heer A. Caland. Een rampspoedig stukje land, waar de eigenaar niet veel plezier van heeft gehad.

In de noordwestelijke hoek kwam een aantal flinke gebouwen te staan, en er werd een dijk aangelegd, die het eiland met de vaste wal van Zuid-Beveland verbond. De oudste polder begon al te vervallen. De staat van de zeedijken was slecht, jaarlijks moesten enorme sommen voor onderhoud worden uitgetrokken, en nog verergerde de toestand zichtbaar. De vaargeul in de Zandkreek legde zich hoe langer hoe meer tegen de noordelijke dijk van de Bastiaan de Langepolder aan en in 1882 besloot men, een inlaagdijk te leggen, aangezien het strandhoofd al geheel weggeslagen was. In Mei 1884 brak de dijk, de inlaagdijk werd zeedijk, hetzelfde gebeurde nog een keer, en in 1889, na een hevige storm, brak ook die tweede inlaagdijk, en stond de polder twee dagen blank. Jarenlang was de grond slecht, door het zeewater. Steeds zuidelijker kwam de vaargeul, men verzwaarde maar alvast de scheidingsdijk tussen de beide polders, wat in feite betekende, dat men de Bastiaan de Langepolder opgaf.

In het begin van 1897 een enorme oeverafschuiving, in Juni een stormvloed . . . en de polder was verloren. De huizen werden afgebroken, en de zee was, na 50 jaar, weer baas.

Nu was het ook spoedig met de Calandpolder gedaan. De uitwateringssluis in

de scheidingsdijk schijnt onderloops te zijn geraakt, en op 28 Nov. 1901 bezweek de sluis bij een stormvloed. De Calandpolder, 44 jaar oud, inundeerde geheel. De woningen in de hoek bleven vooralsnog droog, doch de bewoners verdwenen allemaal naar Arnemuiden, op ene weduwe na, die met haar kinderen op de bovenverdieping van het herenhuis bleef wonen. Daar geen pogingen meer werden gedaan om iets te redden, ging alles met rasse schreden achteruit. De golven spoelden hele happen weg uit de dijken, die van zand waren opgeworpen, en van een te dunne kleibekleding waren voorzien. Het naspel vond plaats in 1906. Een derde van de Bastiaan de Langepolder was al weggespoeld, de verbindingsdijk met de vaste wal volkomen vernield. Een poging om de gebouwen nog te redden en te exploiteren, werd door een stormvloed verijdeld, en alles stortte ineen of werd ondermijnd. De laatste bewoners vestigden zich metterwoon in Arnemuiden. In 1908 werd alles afgebroken en sedert dien is alles aan zijn lot overgelaten. De dijken zijn voor een groot deel weggeslagen, de akkers werden weer schorren. Er worden nu nog slechts wat schapen gehoed, waarvoor over de brede, slijkerige krekken, die moeilijk te passeren zijn voor mens en dier, houten bruggen werden geslagen, inmiddels ook al weer lang door stroom en ijsgang vernield. Nieuwe inpolderingsplannen mislukten, niemand durfde het risico te dragen, en thans staan de polders op de lijst van het Nationale Plan, zodat ze misschien tot in lengte van dagen in hun huidige toestand mogen blijven.

Uit kaarten is te zien, dat de vaargeul in de Zandkreek zich zeer heeft verlegd, juist op de plaats, waar de B. de L. polder werd bedijkt. De vorm van het gebied is overigens in hoofdzaak gelijk gebleven, al is er een enorm stuk af en tevens valt op, dat de krekken en slibvlakten tegen de kust aan, in de loop der jaren zijn gedicht en opgehoogd, zodat er nu schorren zijn, waar eertijds slechts slikvelden lagen. Aan de ene kant dus afbraak, aan de andere verhoging en uitbreiding van het gebied.

Wanneer u het gebied wilt bezoeken (u dient vooraf een vergunning te vragen bij Het Zeeuwse Landschap te Middelburg), kunt ge het best beginnen bij het schapenpad tegenover de hofstede „De Piet”. Een vermoeiende tocht van wel een half uur, door taai slik, diepe krekken en glibberig schor volgt nu en dan kunt u de dijk van de Caland beklimmen. Een groots terrein strekt zich voor u uit, wijde schorren, doorsneden met talrijke greppels en krekken, en daarachter en erlangs de dijken, blauwig-grijs in de verten, fantastisch verbrokken en uitgesleten door de golven en wuivend met een ruige kuif van kweekgras. We nemen de zuidelijke route, zien weldra aan onze rechterkant een overblijfsel van de voormalige weg door de Caland, en dan breekt de dijk af. Eerst nog een uitlooptje, dan schor, een kreekje zelfs, en we beklimmen het volgende restant. Weldra komen we nu in de noordwestelijke hoek, de hoek met de scheidingsdijk, waar we de meeste resten uit het verleden vinden, zo o.a. nog een bakstenen muur in de dijk, een ijzeren wel, sporen van fundamenten. Over het algemeen is het moeilijk, te realiseren dat er hier in het begin dezer eeuw nog cultuur was. Zozeer is alles door de natuur heroverd. We gaan nu zuidwestwaarts over de enige nog vrij behoorlijke dijk, die van de B. de L. polder overgebleven is, en we staan dan weldra aan de Zandkreek, bij de sterk afbrokkelende punt, die er zeer

romantisch uitziet, vol holen, rafelrandjes en klifjes, waarop het kweekgras taai strijdt voor zijn bestaan. Vóór ons de Zandkreek, het prachtige silhouet van Veere, de kusten van Noord-Bev. Links schor en zandplaten, de brede kreek de Schengen en het Noord-Sloe met de Sloedam. Rechts, een van de fraaiste en merkwaardigste marine abrasie-terreinen die er in ons land zijn, hoog en groots, met wel drie, vier kleiterrassen trapsgewijze boven elkaar, meer dan manshoog. Het is wel zeer onderhoudend, daar bij laag water eens langs te tippelen. Resten van enorme boomstronken, uitpuilende lagen met zwarte knolletjes van de zeebies, al lang en diep verstikt, lagen oranjerood rottend plantenmateriaal en algen, met indrukken soms van lang gestorven dieren zijn er soms te zien. Zo vonden we eens op een verse breuk een fraai bewaarde indruk van een gewone krab, een „recent fossiel”. Over fossielen gesproken, hoogst waarschijnlijk komt er hier een pliocene laag dicht onder de oppervlakte, want ik vond aan het strandje soms fragmenten van *Chlamys opercularis*, en ook aan de kusten van Noord-Beveland spoelden wel fossielen aan.

Een klein stukje van de kreek, die vroeger door de B. de L. polder liep, is nog te zien. We passerden een kreek, en komen nu aan een uitgevreten stukje dijk met een massa rode baksteentjes, een restje van de N.O.dijk van de B. de L. polder, door ons de Strandplevierenhoek genaamd. We treffen daar in de buurt ook nog resten van het voormalige haventje aan. Rechts is nu de scheidingsdijk, doch we gaan recht door, over de oostelijke dijk van de Caland, wel een zeer vernietigd stukje mensenwerk, bestaand uit kreken en schorren, met hier en daar een bizar, ruig fragmentje dijk. Weldra staan we nu weer bij ons punt van uitgang, het bordje Verboden Toegang.

Fig. 2. De Zwarte ridder van de Calandpolder.

Herinneringen uit de zomer van 1941.

Half Mei 1941 lagen de eerste scholeksternesten op de dijkkruin. De meeste scholeksters verkiezen op 't plaatje die hoge plaats voor hun nesten: het liefst bovenop de dijk, of anders op een terrasje aan de zijkant, maar in ieder geval flink hoog en droog en met een ruim uitzicht, zodat ze hun vijanden van verre kunnen zien aankomen. En ze mogen inderdaad wel oppassen, er zijn kapers genoeg op de kust, vooral onder de mensen.

Diezelfde dag, 18 Mei, vonden we ook een slobbeendennest, vrij bovenaan op de scheidingsdijk. Er lagen zes eieren in, die de eend bij het wegvlugten met een kwalijk riekende laag lakroode faeces bedekte. Misschien hebben we hier wel te doen met een welbewust afweermiddel: niemand zal de besmeurde, sterk riekende eieren graag oppakken en meenemen. In ieder geval is het een feit dat slobbeenden bijna altijd, en wilde eenden vaak hun eieren bevuilden als ze van 't nest opgestoten worden.

We vonden ook een graspiepernestje onder een afgerafeld randje aarde; er lagen vier mooie, vliegvlugge jongen in, en de ouden zaten, aldoor nerveus pieperend,

met voer in de bekjes te wachten op een aardkluitje totdat de indringers zouden zijn verdwenen. We ontdekten een kleine kokmeeuwkolonie midden op het schor van de Calandpolder, waar al vele nesten van uitgehaald waren. Toch zagen we er een paar zeer merkwaardige legsels. We vonden namelijk een nest met „anderhalf” ei; één gewoon, en één abnormaal kleintje, werkelijk niet groter dan een visdiefeei; en daarna een nest met een heel lichtblauw ei, dat aan de stompe pool een donkere kap had, ongeveer of er een lamp tegen gewalmd had.

We werden uit onze beschouwingen over de nesten met 1, 2 en 3 eieren gerukt door het ontdekken van een geheel zwarte kemphaan, die in vol ornaat aan een kreekkant stond, geflankeerd door een bleekbruin hennetje. Er werd ijverig naar een nest gezocht, maar er werd niets gevonden. Ik acht het zeer waarschijnlijk dat de kemphaan hier broedt, hoewel ik het niet bewijzen kan, want het is ons nooit gelukt, een nest te vinden.

Fig. 3. *Vischdieffe*.

Het zou, als het zo was, geloof ik de enige plaats op Zuid-Beveland zijn, waar hij buitendijks broedt. Binnendijks is hij trouwens ook niet dan een uiterst zeldzame broedvogel te noemen. Ook de grutto, die overigens op Zuid-Beveland en Walcheren als broedvogel bij mijn weten ontbreekt, heeft misschien eens eieren op de Oranjeplaat gehad, volkomen zeker is het niet. Hoewel we deze vogel in 1941 en ook in '42 wel eens boven de polders hebben horen jodelen,

geloof ik toch niet dat hij er dat jaar heeft gebroed.

28 Mei. We tippelden eerst de noordoostelijke Calanddijk af, waarop we verscheiden scholeksternesten vonden. Een van die nesten bevatte maar liefst vijf eieren, iets wat we nog nooit hadden gezien. Ik heb vele malen scholeksternesten met vier eieren gevonden, en dat vind ik altijd al aan de hoge kant, daar drie toch regel is. Maar een met vijf, dat was wel iets heel bijzonders. En toch was hier met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid te beweren, dat dit inderdaad het legsel van één vogel was, want vier van de eieren waren normaal, en het vijfde niet. Dat was kleiner en dikker, aan het spitse einde geheel ongekleurd bleekblauwig, doch aan de stompe pool was een kap met een geheel normale scholekstervlektekening.

We ontdekten dat er ook strandpleviertjes op het terrein broedden, en wel op het stenige, noordoostelijke dijkfragmentje van de Bastiaan de Lange polder. Meer dan drie van die paartjes hebben er in 1941 zeker niet gebroed, wel hebben we nog eens een legsel aangetroffen achter een aangespoelde mand, geheel op de noordwestelijke punt van de zuidwestelijke dijk.

We keken vandaar naar het Noordoosten, naar de schorren voor de Egbert-Petrus-polder en de Westkerke polder en zagen daar een blanke wemeling van vogels, een of andere kolonie blijkbaar, waarnaar we spoedig koers zetten. We moesten hiertoe

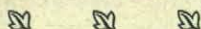
de brede, zandige kreek De Piet oversteken, en ontdekten al vlug, dat het een kokmeeuw- en sternkolonie moest zijn. Het bleek een pracht-kolonie: geen nest was er geraapt, zodat we onuitsprekelijk genoten. In de obione-randen langs de kreek, lag kokmeeuwennest naast kokmeeuwennest, tientallen achter elkaar, op rijen. Overal, zelfs in de nietigste obionepolletjes op het vlakke strand hadden de kokmeeuwen hun schat gedeponerd, maar alleen langs de kreekkanten hadden ze ware nesten gebouwd, hele burchten van takken en plantendelen; in de lagere gedeelten was er vaak in 't geheel geen nest, doch lagen de eieren op heel enkele strootjes. Hieruit blijkt weer eens, hoe 'n fijn instinct de handelingen der dieren leidt, hadden ze immers in de lage pollen grote nesten gebouwd, dan zouden deze veel eerder gehavend worden door de grillen van de wind, zo ze niet geheel zouden kapseizen.

(Wordt vervolgd).

Fig. 4. Kokmeeuw.

JOH. A. M. WARREN.

VAN GROEI EN BLOEI EN JAARGETIJD.

Wanneer we soms in het voorjaar eens een paar gure dagen hebben, dan hooren wij dikwijls de klacht: „hier in Holland krijgen we pas warm weertje na den langsten dag, eerder niet.” Wie echter trouw dagboek houdt en de Meimaanden van de laatste twintig jaren eens naslaat, kan zich verlustigen in aantekeningen over menigen „idealen Meidag” met een zachten Zuidoostenwind, een helderen hemel en liefst den nacht daarvoor nog eerst een malsch regenbuitje. Zulke gevallen komen dikwijls genoeg voor, houd ze dankbaar in gedachten. En, zoo mogelijk, zie dan eens dag aan dag of uur op uur in wat voor tempo alles groeit en bloeit en hoe roerig het is in de dierenwereld.

Ook blijkt geregeld de Meidoorn in bloei te staan op den vijftienden. De Meidoorn in Mei gedraagt zich vrijwel op dezelfde manier als de Sleedoorn in April, met dit verschil dat hij eerst bladeren krijgt en dan bloemen. Waar hij vrij staat heeft hij takken tot dicht bij den grond, afhangende takken die met hun uiteinden reiken tot in het gras en de blauwe eereprijsjes. Aan den zonnkant gaan die al bloeien in het begin van de maand en dat is dan een heele fraaiigheid, de Meidoornbloesem half verborgen tusschen de vossestaarten en de Veronica's. De rest van den boom is nog groen, met wat spikkels van bloemknoppen. Dag aan dag kruipt de bloem nu omhoog, sneller of minder snel al naar de wisseling van het weer. Ge kunt een statistiekje maken van het aantal bloemen die open gaan en den invloed constateeren van temperatuur, zonbestraling, vochtigheid en onweersbuien.

Het verloop van den bloei van elke bloem lijkt weer op het geval van de sleedoorn. In de zich openende bloem vertoont zich eerst stijl en stempel. Gaan de kroonblaadjes zich spreiden dan zijn de meeldraden met hun mooie paarse helmknoppen nog gebogen naar den stijl heen, maar dra spreiden ze zich buitenwaarts. De helmknoppen zijn dan meest nog dicht en openen zich eerst als ze op veiligen afstand van den stempel staan en er is dus eerst weinig kans op zelfbestuiving. De honig ligt nog vlakker dan bij de sleedoorn en de bezoekers zijn dan ook voornamelijk vliegen en korttongige bijtjes en wespen en ook hier alweer het meest in den